

Automatische loonindexatie

Een kritische kijk op voor- en nadelen

Gert Peersman

Motivatie

- Heel wat misverstanden in debat over automatische loonindexatie
 - Vraag is niet of lonen aangepast dienen te worden aan levensduurte; vraag is of we dit op de juiste manier doen
- Deze presentatie
 - Misverstanden uit wereld helpen: kritische kijk op voor- en nadelen
 - Evaluatie van alternatieve voorstellen
 - Eigen voorstel
 - Op basis van wetenschappelijke literatuur en eigen onderzoek

Voorwerp van discussie

- Automatische loonindexatie
 - Lonen worden ex-post **systematisch** aangepast aan evolutie van prijsindex om koopkracht te behouden
 - Heel wat varianten: keuze van index, spilindex, timing, ...
 - Kan expliciet (België) of impliciet (heel wat andere Eurozone landen)
 - In sociaal overleg wordt onderhandeld over aanpassing reële lonen: wijziging van lonen bovenop indexatie
- Afwezigheid van automatische loonindexatie
 - Geen systematische aanpassing van lonen aan evolutie prijsindex
 - In sociaal overleg wordt onderhandeld over **totale** aanpassing van de lonen
 - Betekent allerm minst dat lonen niet worden aangepast om koopkracht te behouden: nog steeds op één of andere manier rekening houden met inflatie

Voordelen van automatische loonindexatie

- Het systeem biedt waarborg voor sociale rust
 - Frequentie loononderhandelingen neemt af door automatische indexatie
 - Loonoverleg wordt eenvoudiger en kan zich toespitsen op reële loonsverhogingen in functie van o.a. productiviteitsverhoging
 - Onderzoek heeft aangetoond dat er tijdens jaren '70 minder stakingen waren in landen en sectoren met automatische indexatie
 - In landen zonder index slagen werknemers er weliswaar evengoed in om koopkracht te vrijwaren, maar ze krijgen dit niet zonder slag of stoot
 - Niet helemaal zeker of bekommernis momenteel nog terecht is aangezien problematiek vooral zou gelden voor landen/periode met hoge inflatie
 - Alternatieven of aanpassingen dienen rekening te houden met sociale rust

Voordelen van automatische loonindexatie

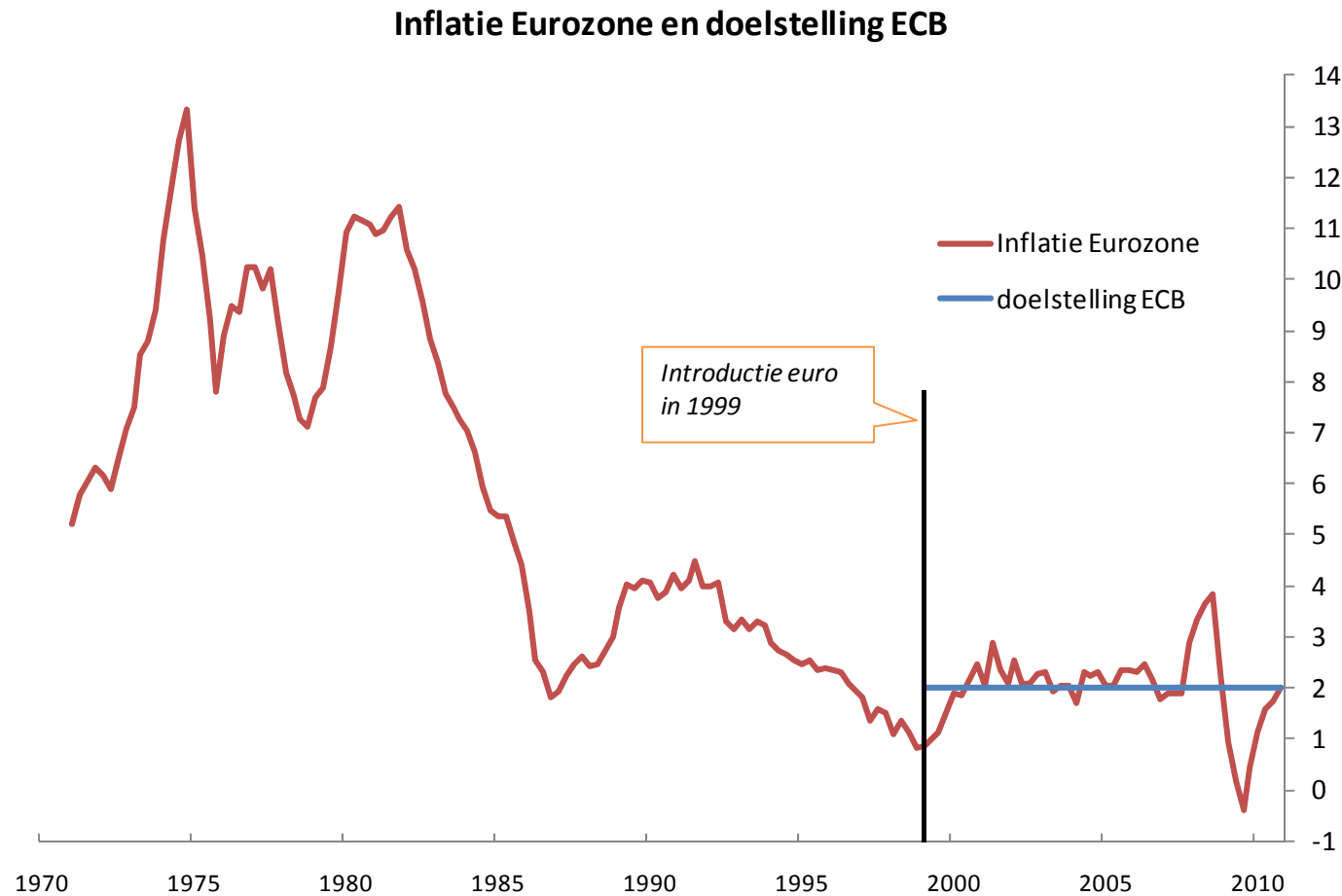
- Geen onzekere inflatiecomponent bij loononderhandelingen
 - Beide partijen hebben hier een belang
 - Bij afwezigheid van systeem betalen werknemers de prijs indien uiteindelijke inflatie hoger uitvalt dan het verwachte niveau tijdens onderhandelingen, en werkgevers indien deze lager is
 - Problematiek terecht tijdens jaren '70
 - Inflatieonzekerheid maakte het voor (beide) sociale partners moeilijk om vooraf de vereiste loonstijging te bepalen om koopkracht te behouden (werknemers) en de effectieve kostenstijging te plannen (werkgevers)
 - Beide partijen zagen voordeel in automatisch indexeren van lonen aan feitelijke inflatie (wereldwijd het geval; zelfs in Verenigde Staten)

Voordelen van automatische loonindexatie

- Geen onzekere inflatiecomponent bij loononderhandelingen
 - Argument onterecht in huidige context
 - Delegatie van monetair beleid naar onafhankelijke centrale banken met expliciete inflatiedoelstelling
 - Meeste landen hebben systeem daarom afgeschaft (België uitzondering)
 - Zeker geval in Eurozone: ECB heeft als primaire doelstelling **"inflatie van minder dan maar dichtbij 2% op middellange termijn"**
 - Feitelijke inflatie in Eurozone sinds start euro **gemiddeld 1.97%**
 - Afwijkingen dan nog grotendeels het gevolg van expliciete of impliciete loonindexatie: zogenaamde "tweede-ronde effecten" (zie verder)

Voordelen van automatische loonindexatie

- Geen onzekere inflatiecomponent bij loononderhandelingen

– Noot: Inflatievolatiliteit sinds 1999 slechts $\frac{1}{4}$ van jaren '70-'80

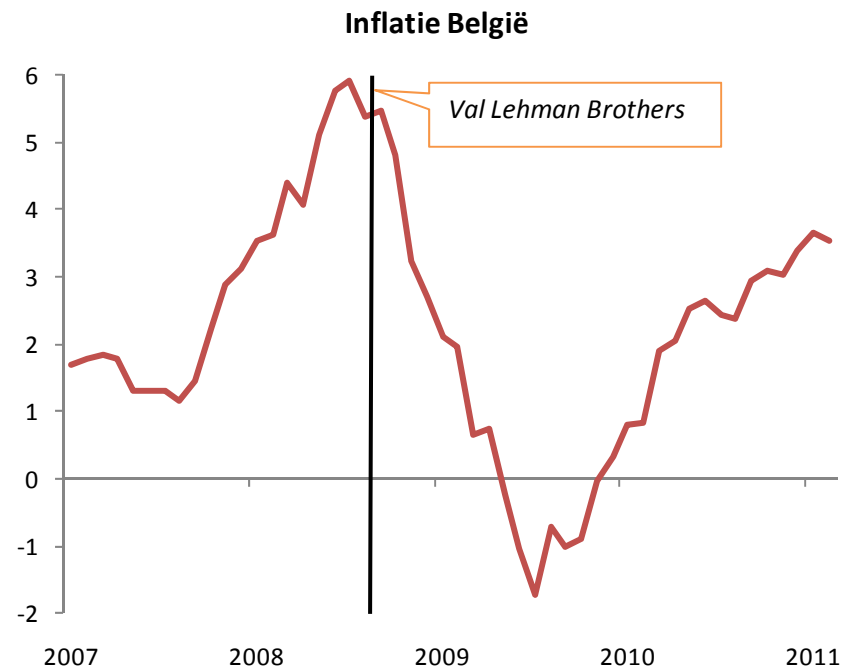
Misverstand over automatische loonindexatie

- “Systeem ondersteunt binnenlandse vraag zodat economische activiteit beter stand houdt tijdens economische crisis”
 - Men verwijst hier graag naar recente financiële crisis, waarbij de Belgische economie het beter deed in vergelijking met andere landen
 - Argument houdt helemaal geen steek: inflatie daalt tijdens recessie of crisis, dus ook **lonen dalen** (of stijgen minder sterk) in vergelijking met landen zonder automatische koppeling!
 - Daling economische activiteit heeft neerwaartse druk op prijzen
 - Indexatiesysteem is zelfs **gevaarlijk**: kan leiden tot pijnlijke deflatie en zelfs deflatiespiraal (zie ook verder)

Misverstand over automatische loonindexatie

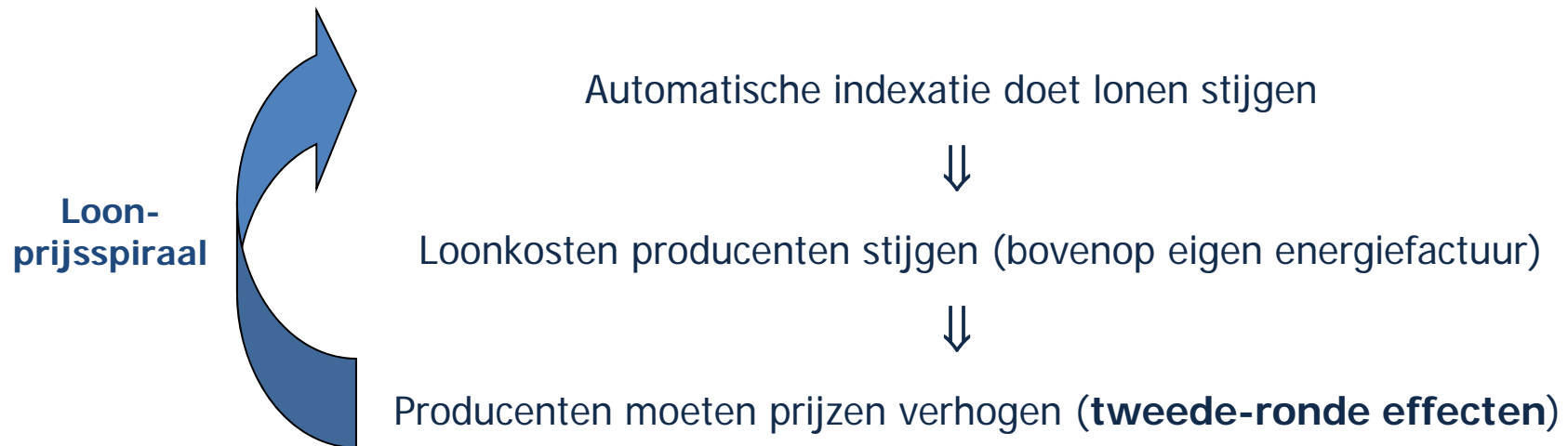
- “Systeem ondersteunt binnenlandse vraag zodat economische activiteit beter stand houdt tijdens economische crisis”
 - Inflatie daalde met ruim 7% na de val van Lehman Brothers...
 - Crisis werd echter **toevallig** voorafgegaan door olieschok en hoge inflatie

- Loonstijgingen waren vóór crisis
- Sommige werknemers hun loon nog met vertraging verhoogd tijdens de crisis zelf
- Vanuit normale situatie waren we in serieuze deflatie terechtgekomen, verder versterkt door indexatiesysteem

Tweede-ronde effecten en monetair beleid

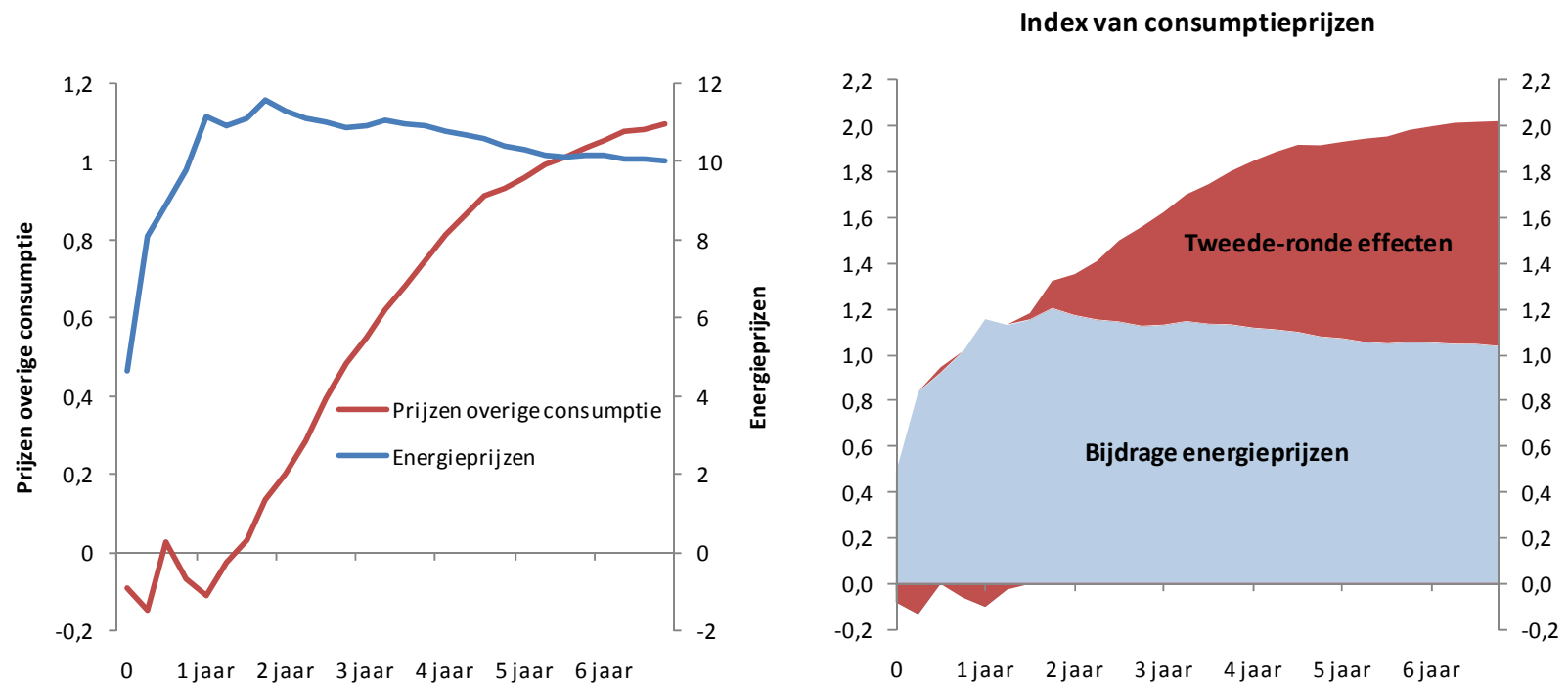
- Tweede-ronde effecten
 - Populair voorbeeld: olieschok waardoor energieprijzen stijgen

- Resultaat is loon-prijsspiraal en stijgende inflatie: ook prijzen van andere consumptiegoederen stijgen

Tweede-ronde effecten en monetair beleid

- Economisch relevant: dynamiek indien onze energieprijzen met 10% stijgen ten gevolge van olieschok
 - En dit ondanks het gebruik van gezondheidsindex...

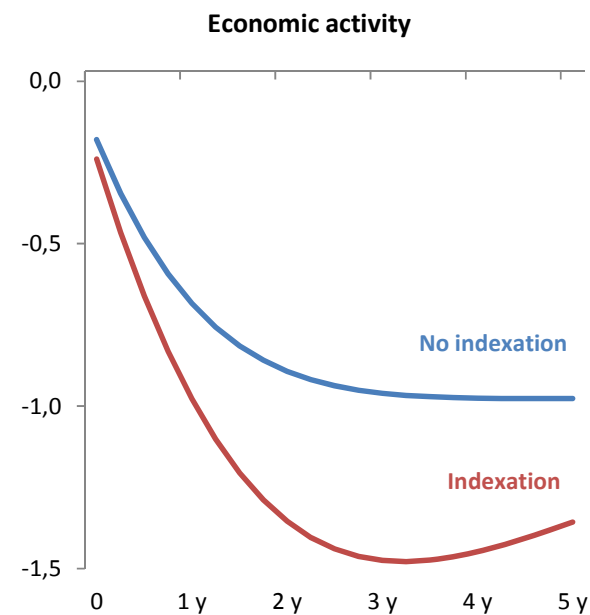
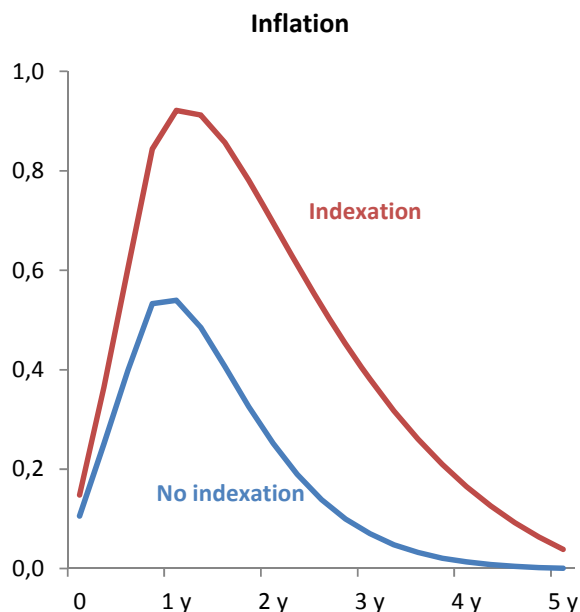
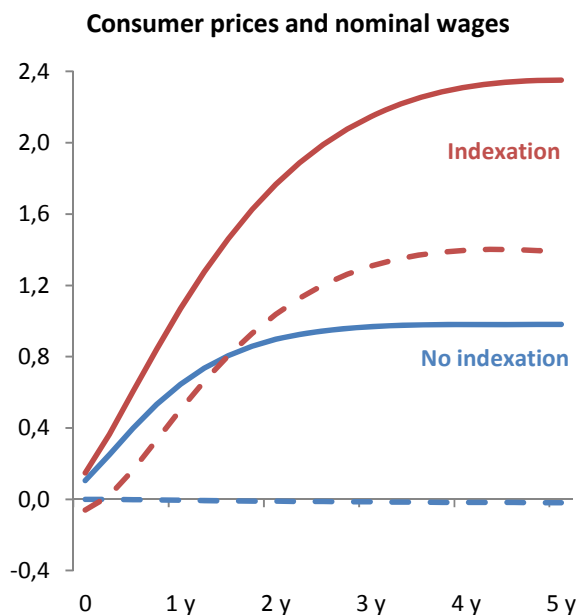
bron: studie Peersman en Van Robays (2009)

Tweede-ronde effecten en monetair beleid

- Tweede-ronde effecten vereisen strakker monetair beleid
 - Merk op: ook impliciete indexatie in heel wat andere (Zuid-Europese) landen
 - Om (gemiddelde) inflatie te beperken moet ECB rente verhogen, wat de economie afremt: daling economische activiteit enige manier om inflatie te verminderen
 - Neveneffect: centrale bank heeft handen niet meer vrij om economie te ondersteunen en stabiliseren
 - Groot probleem in Eurozone
 - Door bestrijden van tweede-ronde effecten heeft ECB tot oktober 2008 gewacht om rentedalingen in te zetten, terwijl Amerikaanse FED daar al was mee begonnen in augustus 2007

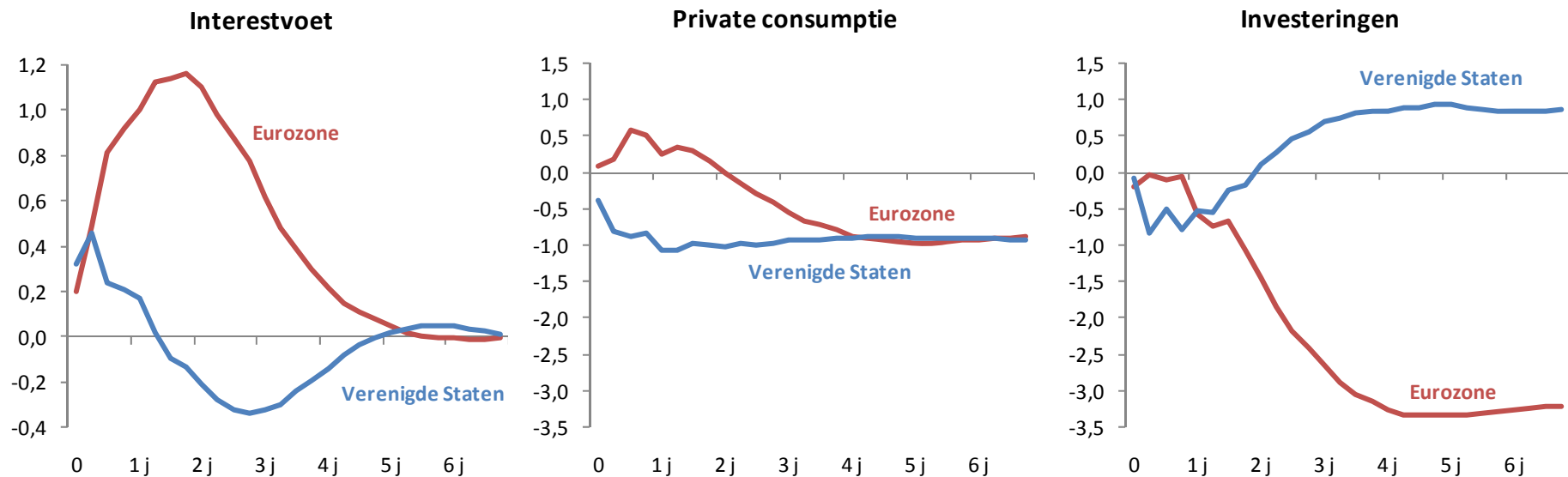
Tweede-ronde effecten en monetair beleid

- Simulatie van daling productiviteit of stijging kosten van ondernemingen met 1% op tijdstip 0 voor twee identieke economieën, behalve indexatie
 - Onderhandelen reële loon (+ indexatie) versus onderhandelen totale loon: effect op koopkracht op lange termijn identiek
 - Hogere inflatie (door indexatie) vereist strakker monetair beleid om die terug naar de doelstelling te brengen: grotere daling economische activiteit

Tweede-ronde effecten en monetair beleid

- Economisch relevant: dynamiek Eurozone versus Verenigde Staten voor zelfde olieschok (merk op: geen tweede-ronde effecten in VS)

bron: studie Peersman en Van Robays (2009)

Tweede-ronde effecten en monetair beleid

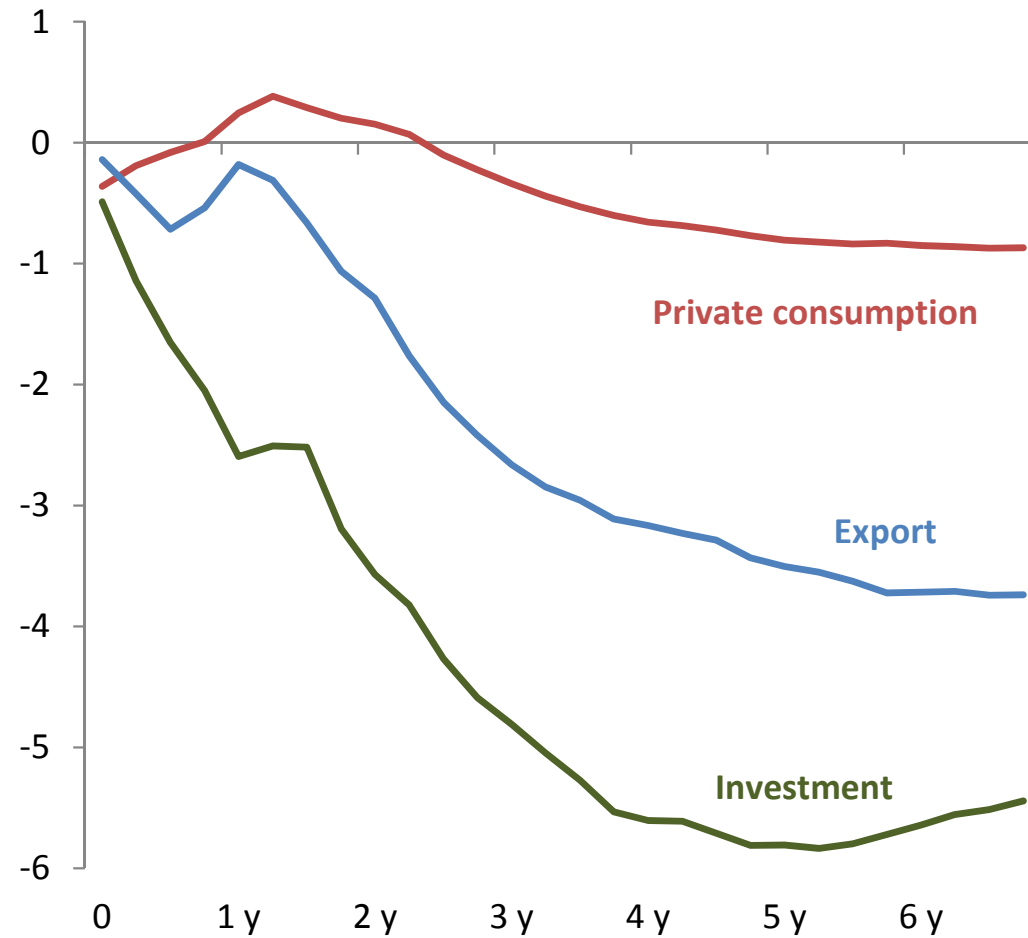
- Bijkomend probleem in muntunie: leidt tot divergentie binnen Eurozone
 - Tweede-ronde effecten doen zich slechts voor in gedeelte van lidstaten, terwijl prijswijziging beperkt is in andere lidstaten
 - Gemeenschappelijke monetair beleid voor niemand optimaal: doelstelling ECB is **gemiddelde inflatie** van Eurozone
 - Reactie minder agressief dan nodig om tweede-ronde effecten te stoppen: loon-prijsspiraal en schade voor het land in kwestie groter
 - Lidstaten (zonder tweede-ronde effecten) ook gestraft: hogere rentevoet terwijl dit niet wenselijk is, met negatief effect op economische activiteit
 - Studie Peersman en Van Robays (2009): tweede-ronde effecten in aantal lidstaten zijn belangrijke bron van divergentie in Eurozone na olieschokken
 - Vandaar wens van andere landen om dit systeem te stoppen

Tweede-ronde effecten en concurrentiehandicap

- Loon-prijsspiraal doet competitiviteit verslechteren t.o.v. Europees gemiddelde, waardoor economische activiteit daalt en werkloosheid stijgt
 - Macro-economische koopkracht daalt uiteindelijk toch op lange termijn
 - Systeem creëert ongelijkheid en is asociaal: degenen die hun job verliezen hebben dramatisch koopkrachtverlies, de anderen veel minder
 - Niet alleen hogere rente, ook uithollen winstmarges van ondernemingen (hun prijzen stijgen minder dan loon- en energiekost) doet investeringen dalen
 - Overheid deelt ook mee in klappen: dalende inkomsten belastingen

Tweede-ronde effecten en concurrentiehandicap

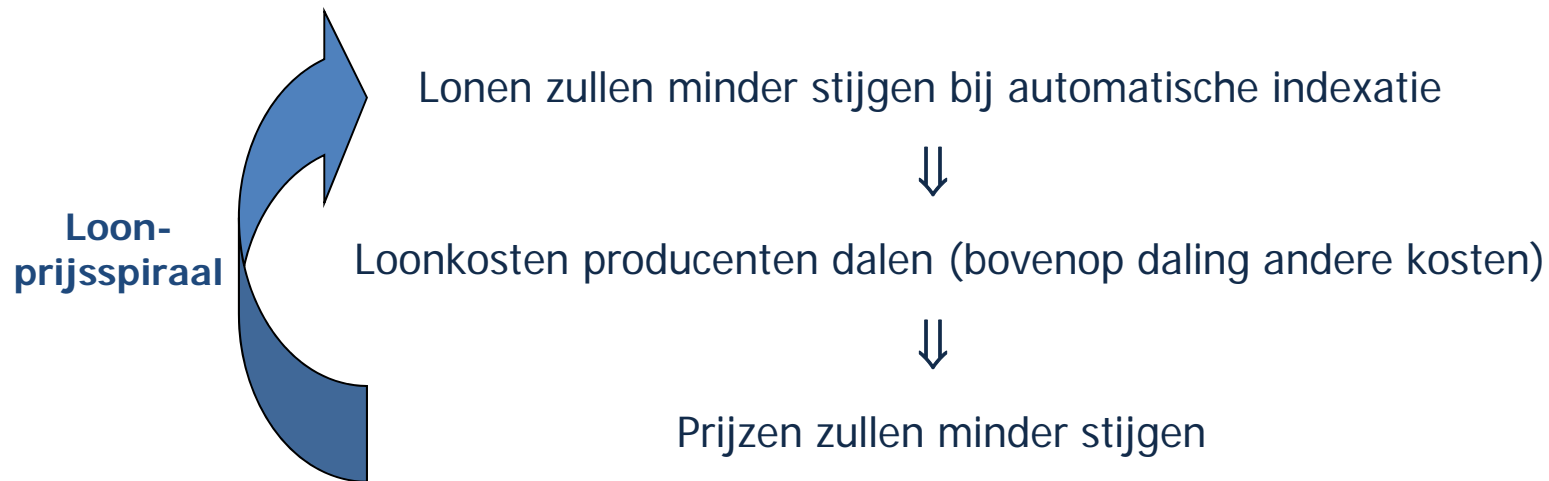
- Dynamiek indien onze energieprijzen met 10% stijgen door olieschok

bron: studie Peersman en Van Robays (2009)

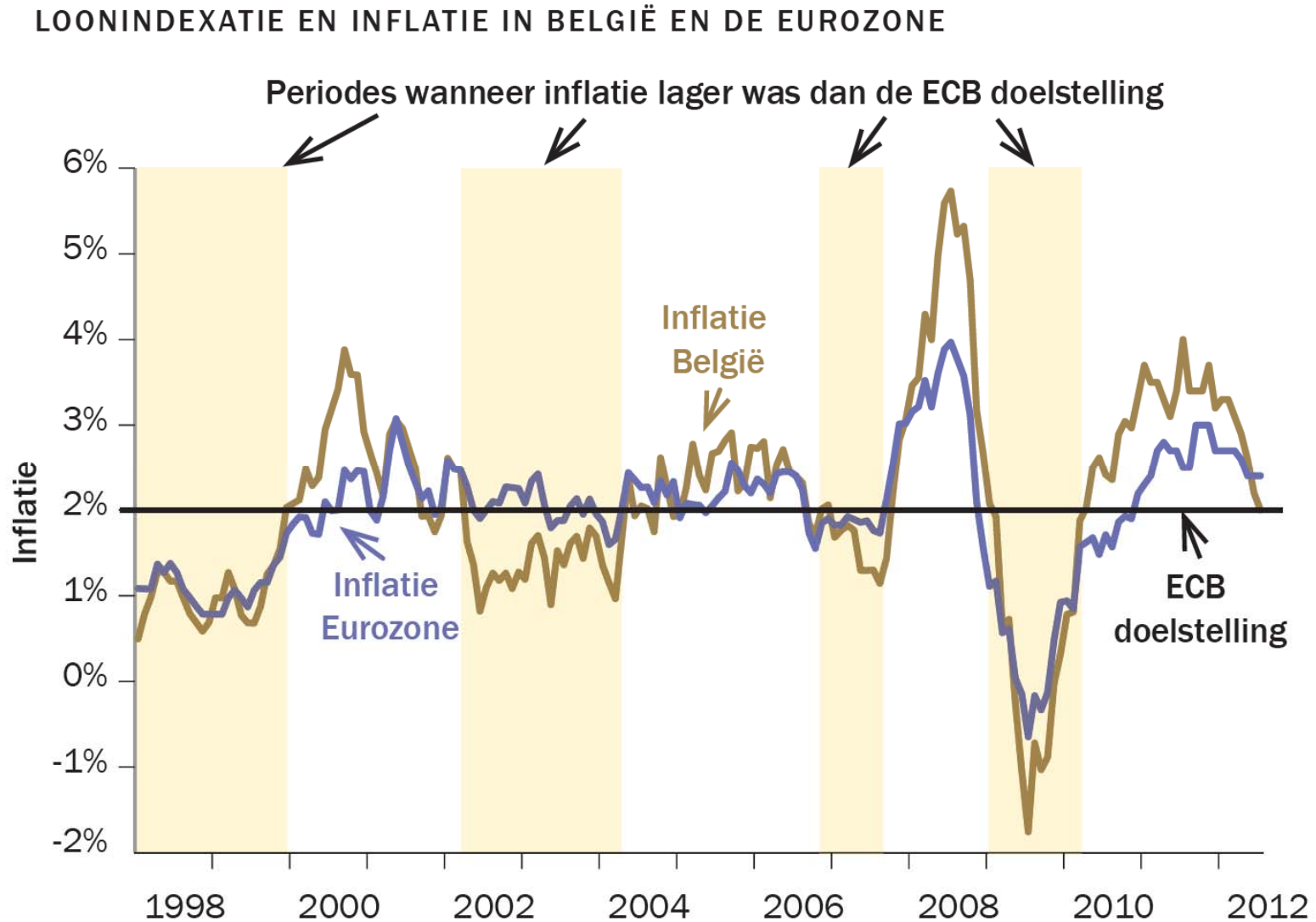
Tweede-ronde effecten werken in beide richtingen

- Bij dalende kosten voor ondernemingen (bv. productiviteitsstijging) of importprijzen krijg je omgekeerde spiraal:

- Competitiviteit zal verbeteren, waardoor economische activiteit toeneemt en de werkloosheid daalt...
- Merk op: systeem kan deflatiespiraal inzetten (bvb in zware recessie)

Tweede-ronde effecten werken in beide richtingen

Tweede-ronde effecten werken in beide richtingen

- Eén van redenen waarom inflatie, loonkost en competitiviteit op lange termijn gelijkaardig evolueren met onze handelspartners
 - **Misleitend** om index op basis van deze criteria te evalueren: competitiviteit en loonkost per eenheid product (lonen gecorrigeerd voor productiviteit) zullen op termijn **altijd** gelijk evolueren als bij handelspartners

Indien loonkost per eenheid product stijgt en competitiviteit daalt t.o.v. handelspartners door bijvoorbeeld loonindexatie

Minder productieven verliezen hun job (loonkost hoger dan hun productiviteit)

productiviteit van **gemiddelde** (bestaande) werknemer zal stijgen

Loonkost per eenheid product daalt en competitiviteit stijgt **terug naar niveau handelspartners**, maar wel **hogere werkloosheid** of **lagere werkgelegenheid**

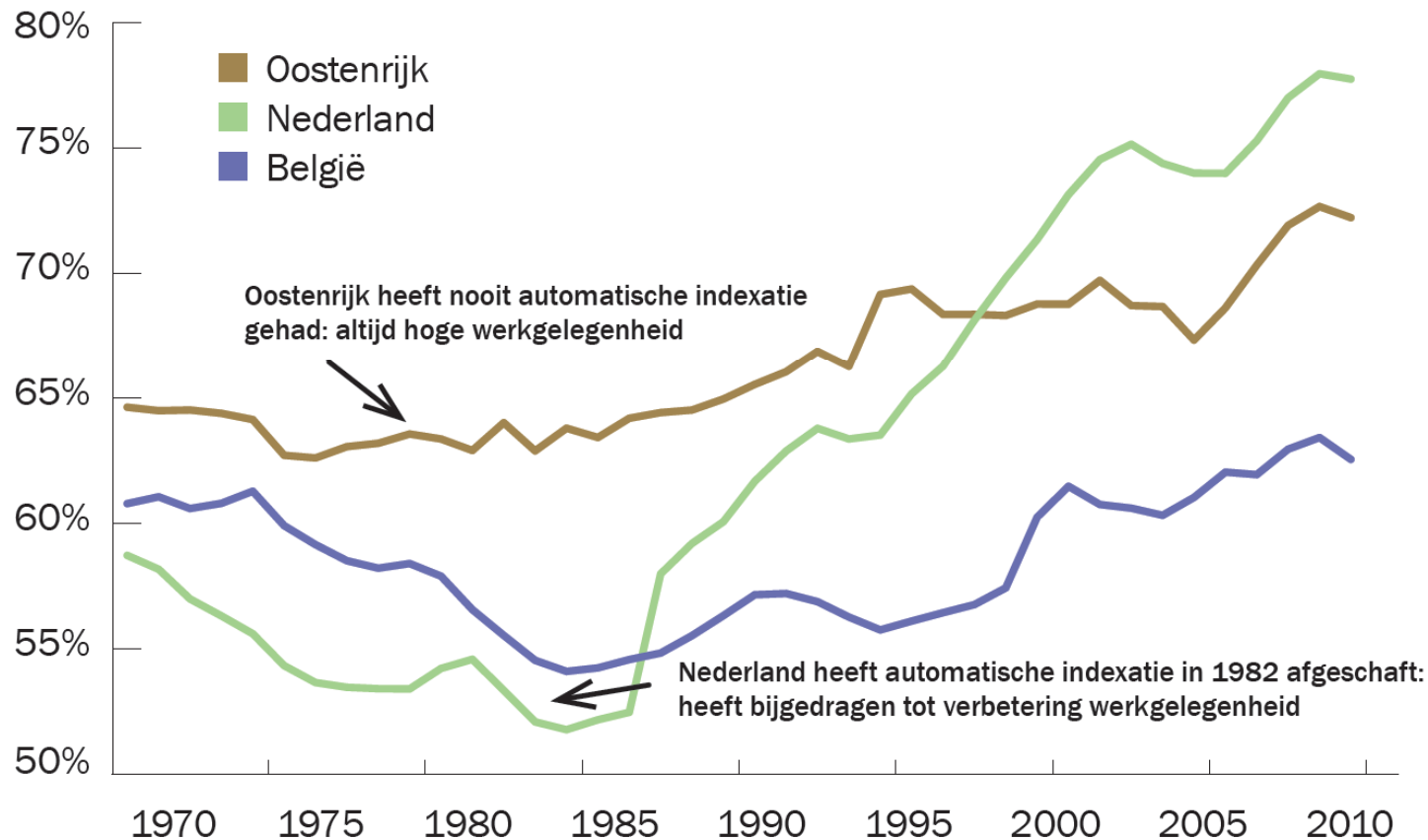
Effecten op werkgelegenheid zijn niet symmetrisch

- Werkelijke lange termijn kosten/baten automatische loonindexatie vooral weerspiegeld in **evolutie werkgelegenheidsgraad**
 - Indien loonkosten door automatische indexatie stijgen verliezen minder productieven hun job: daling werkgelegenheidsgraad
 - Hier worden effecten van ongunstige schokken **niet** gecompenseerd door gunstige schokken: sommige werklozen worden langdurig werkloos, en personen die op brugpensioen gaan keren niet terug naar arbeidsmarkt
 - België scoort bijzonder slecht qua werkgelegenheidsgraad!!!
 - Automatische loonindexatie uiteraard niet enige oorzaak hiervan, maar systeem levert wel belangrijke bijdrage
 - Ook wie zijn job behoudt, verliest indirect koopkracht door het systeem: lagere werkgelegenheidsgraad (meer uitkeringen) betekent hogere belastingen en/of minder ruimte voor andere overheidsbestedingen

Effecten op werkgelegenheid zijn niet symmetrisch

- Lange termijn kost huidig indexatiesysteem is **lagere werkgelegenheid** (en dus **minder koopkracht**)

WERKGELEGENHEIDSGRAAD IN 3 GELIJKAARDIGE LANDEN

Alternatieven voor het huidige systeem

- Meer ingevoerde kosten uit index halen
 - Bijvoorbeeld volatiele energiekost verder uit index halen
 - Gezondheidsindex corrigeert al voor benzineprijzen (en tabaksprijzen), maar nog niet voor bvb elektriciteit- of verwarmingskosten
 - Vandaag zijn het misschien energiekosten, maar schadelijke loon- prijsspiralen kunnen evengoed ontstaan door stijging importkosten, voedselprijzen, ...
 - Koppeling van lonen aan evolutie BBP-deflator, de index van alle goederen en diensten (toegevoegde waarde) geproduceerd in eigen land
 - Sluit opnieuw tweede-ronde effecten niet uit na bvb productiviteitsschommelingen
 - Stijging energiekost en alle andere mogelijke importkosten van ondernemingen worden dan **volledig gedragen door werknemers** (zelfs indien deze niet worden doorgerekend in prijzen door producenten omdat deflator dan daalt)
 - Gevaar voor loonspiraal: je koppelt dan lonen voornamelijk aan ... lonen
 - Systeem verliest nut: index meer en meer weggetrokken van koopkracht

Alternatieven voor het huidige systeem

- Loonindexering in centen, niet in procenten
 - Systeem waarbij lonen niet langer automatisch en procentueel stijgen, maar met een bedrag dat voor iedereen gelijk is
 - Manier om laagste lonen te beschermen
 - Zal (gedeeltelijk) tweede-ronde effecten en loon- prijsspiraal temperen omdat totale loonkost minder stijgt
 - Laaggeschoolde arbeid wordt relatief duurder, terwijl het net diegenen zijn die hun job verliezen door het indexeringsysteem: hun loonkost wordt hoger dan hun productiviteit
 - Systeem keert zich tegen diegenen die je wil bedienen
 - Als doelstelling herverdelen van inkomen is, dan zijn er veel effectievere manieren om dit te doen

Mijn voorstel

- Koppel lonen aan de inflatiedoelstelling van de ECB
 - Vaste loonstijging 2% per jaar
 - Sociale onrust bij afschaffing vermeden, loononderhandelingen hoeven niet frequenter en loonoverleg kan zich toespitsen op reële loonsverhogingen
- ECB realiseert gemiddeld de doelstelling (1,97% sinds start euro), waardoor er behoud van koopkracht is
 - Merk op: door grote aandeel van lonen in kosten van ondernemingen zal ook inflatie dichtbij 2% uitkomen
- Behoud van competitiviteit ondernemingen t.o.v. Europese gemiddelde en voorspelbare evolutie van loonkosten
- Tweede-ronde effecten per definitie uitgesloten: werkgelegenheidsgraad zal toenemen

Mijn voorstel

- Zal moeilijker worden voor bepaalde producenten (bv. energiesector) om exuberante prijsstijgingen door te voeren
- Ook ECB zal gelukkig zijn met het systeem
 - Makkelijker om doelstelling te realiseren: loondruk altijd consistent met target
 - Geen tweede-ronde effecten meer die moeten bestreden worden
 - Handen vrij om rente-instrument te gebruiken om economie te stabiliseren
 - Als andere landen dit ook doen: verminderen van divergentie in Eurozone

Conclusies

- Heel wat vermeende voor- en nadelen van automatische loonindexatie
- Enige echte voordeel is het vermijden van sociale onrust en afname van frequentie loonsonderhandelingen
- Nadeel is dat het systeem in bepaalde situaties resulteert in significante loon- prijsspiralen waardoor de competitiviteit (tijdelijk) verslechtert en (tijdelijk) restrictief monetair beleid noodzakelijk is om spiraal te stoppen
 - De voornaamste prijs die we hiervoor betalen is een permanent lagere werkgelegenheidsgraad (waarvoor iedereen meebetaalt)
- Systeem is schadelijk in monetaire unie omdat het tot divergentie leidt
- Er is een alternatief dat met voor- en nadelen rekening houdt
 - Pas de lonen jaarlijks automatisch aan de target van de ECB aan (een stijging van 2% per jaar) en onderhandel dan over reële lonen